
Ομιλία Γιώργου Τσιάκαλου στην εκδήλωση

Για ένα σχολείο χωρίς σύνορα

Αθήνα

Παρασκευή 22 Φεβρουαρίου 2008

Ε.Σ.Η.Ε.Α.

Εμείς και το «132»

Αυτά που συνέβησαν στο σχολείο της Γκράβας είναι σημαντικά για όλα τα σχολεία της χώρας, είτε έχουν αλλοδαπούς μαθητές είτε είναι αυτό που ονειρεύονται και επιθυμούν κάποιοι, δηλαδή εθνοτικά αμιγή ελληνικά σχολεία. Αυτή τη διάσταση των γεγονότων της Γκράβας θέλω να αναδείξω με την ομιλία μου, και μόνον ελάχιστα θα ασχοληθώ με το φαινόμενο της πολυπολιτισμικότητας και τον, πανθομολογούμενα εξαιρετικό, τρόπο αντιμετώπισής του από τους/τις εκπαιδευτικούς του 132^{ου} δημοτικού σχολείου.

Ξεκινώ με έναν αριθμό που έχουμε υποχρέωση να τον κρατήσουμε στο μυαλό μας και να τον επικαιροποιούμε καθημερινά: πέρασαν ήδη 92 ημέρες από την ημέρα που γεννήθηκε αυτό το εκπαιδευτικό, κοινωνικό και πολιτικό σκάνδαλο. Ένα σκάνδαλο, για το οποίο στην αρχή έτρεφα την ελπίδα ότι θα αντιμετωπιζόταν και θα διορθωνόταν αμέσως. Το απίστευτο γεγονός ότι συνεχίζει να υπάρχει ακόμη μετά από 92 ημέρες αποτελεί ντροπή για όλους και για όλες μας. Επιπλέον, εάν παραμείνει, θα αποτελεί ατράνταχτη απόδειξη ότι δεν είμαστε ικανοί και ικανές να δώσουμε στα παιδιά μας το σχολείο που έχουν ανάγκη και δικαιούνται. «Τα παιδιά μας» αναφέρεται και στα παιδιά εκείνων που σε μια πρώτη ματιά δεν φαίνεται να θίγονται άμεσα από όσα εξελίχθηκαν στην Γκράβα.

Θα εξηγήσω την παραπάνω άποψη στρέφοντας την προσοχή μας σε μια φράση του υφυπουργού Παιδείας κ. Λυκουρέντζου, την οποία είπε σε συνέντευξή του στη NET στημένος μπροστά από το 132^ο σχολείο: «Η ελληνική Πολιτεία δεν επιτρέπει -και ορθώς δεν επιτρέπει- στον οποιονδήποτε κρατικό λειτουργό να αυτενεργεί, να δημιουργεί κατά την κρίση του, να χρησιμοποιεί κρατικές δομές, σχολικές μονάδες για να αναπτύξει τις δικές του πρωτοβουλίες όπως εκείνος το θεωρεί καλύτερο» για να αποσαφηνίσει λίγο αργότερα τον λόγο της επίσκεψής του στο σχολείο της Γκράβας: «Εγώ ως υφυπουργός

είμαι εδώ για να τηρώ τους νόμους». Με τα λόγια του αυτά ο υφυπουργός εννοούσε ότι ήταν εκεί για να ευλογήσει τη διακοπή όλων εκείνων των προγραμμάτων που εφαρμόστηκαν για χρόνια στο 132^ο δημοτικό σχολείο και οδήγησαν το σχολείο αυτό να αποτελεί υπόδειγμα σχολείου, όχι μόνον για την Ελλάδα.

Ο δικός μας σχολικός πολιτισμός

Εντυπωσιάζει η ρητορική του κ. υφυπουργού καθώς δεν προέρχεται από τον χώρο της Παιδείας. Αντίθετα, είναι παρόμοια με εκείνη που εδώ και δεκαετίες χρησιμοποιούν οι χωροφύλακες, όταν σε διαδηλώσεις έρχονται αντιμέτωποι με ανθρώπους που διεκδικούν καταφανώς δίκαια αιτήματα. Όπως είναι γνωστό, σ' αυτές τις περιπτώσεις οι χωροφύλακες αποφεύγουν κατά κανόνα την ουσία και οχυρώνονται πίσω από την δημοσιο-υπαλληλική υποχρέωσή τους να φροντίζουν για την τήρηση μιας, δήθεν αδιαμφισβήτητης, τάξης. Αυτό έκανε στην προκείμενη περίπτωση και ο κ. υφυπουργός, σε αντίθεση με αυτό που έχουν δικαίωμα να προσδοκούν από τους υπουργούς τους οι πολίτες μιας δημοκρατικής χώρας.

Οι πολίτες προσδοκούν ότι οι υπουργοί θα φροντίζουν ώστε να παίρνουν σάρκα και οστά οι νόμοι προς όφελος και όχι σε βάρος των ανθρώπων. Να φροντίζουν ώστε, όταν υπάρχει ένας νόμος που λέει ότι όλα τα παιδιά στην Ελλάδα έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση, τότε πράγματι όλα τα παιδιά ανεξαιρέτως θα απολαμβάνουν πλήρως το αγαθό της εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, εάν για να πάρει σάρκα και οστά ο νόμος χρειάζεται να υπάρχουν κτήρια, τότε ο υπουργός θα φροντίζει να υπάρχουν κτήρια, εάν θα πρέπει να υπάρχουν σχολικά βοηθήματα, ο υπουργός θα φροντίζει να υπάρχουν σχολικά βοηθήματα, αν θα πρέπει να υπάρχουν καλοί δάσκαλοι και καλές δασκάλες, ο υπουργός θα φροντίζει να υπάρχουν καλοί δάσκαλοι και καλές δασκάλες. Θα πρέπει να φροντίζει ώστε κανένα παιδί και για κανένα λόγο να μην αποκλείεται από το σχολείο και κανένα παιδί να μην εγκαταλείπει το σχολείο.

Αυτό είναι το καθήκον ενός υπουργού Παιδείας σε μια χώρα όπου η συμμετοχή όλων των παιδιών στην εκπαίδευση δεν αποτελεί μόνον συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα αλλά και συνταγματικά κατοχυρωμένη υποχρέωση. Όταν όμως οι υπουργοί επιλέγουν να μιλούν σαν χωροφύλακες -επικαλούμενοι την ανάγκη τήρησης μιας, εχθρικής για το μέλλον των παιδιών, τάξης- τότε οι πολίτες είμαστε υποχρεωμένοι να

απαντούμε υπενθυμίζοντας την υποχρέωση τήρησης του συντάγματος – η οποία στη δική μας χώρα συνειδητά δεν αφέθηκε στη βούληση ούτε των χωροφυλάκων ούτε των υπουργών, αλλά «επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων». Επειδή, λοιπόν, το Σύνταγμά μας προβλέπει ότι όλα τα παιδιά –ανεξάρτητα από την καταγωγή τους, ανεξάρτητα από τη θρησκεία τους, ανεξάρτητα από τη μητρική τους γλώσσα- έχουν δικαίωμα στις γνώσεις που θα τα επιτρέψουν να διαμορφώσουν ισότιμα τη ζωή τους μέσα σ’ αυτήν την κοινωνία - δικαίωμα, που πραγματώθηκε για όλα τα παιδιά στο 132^ο δημοτικό σχολείο αλλά σήμερα κινδυνεύει να ακυρωθεί- εμείς είμαστε εδώ για να αντισταθούμε στην παραβίαση του πνεύματος που διέπει το Σύνταγμα.

Πολλοί και πολλές από εμάς είμαστε εδώ με την ιδιότητα των εκπαιδευτικών για να υπερασπιστούμε επίσης το δικαίωμα να ζούμε και να εργαζόμαστε με πρότυπο ζωής εκείνο των δημοκρατικών και αλληλέγγυων πολιτών: το δικαίωμα να αφιερώσουμε το μυαλό μας, την ψυχή μας, τη ζωή μας για να πετύχουμε μόρφωση και την πρόοδο των παιδιών που μας έχει εμπιστευτεί η κοινωνία. Κανείς δεν έχει το δικαίωμα ή τη δυνατότητα να απαγορεύσει αυτή την αφοσίωση και να ακυρώσει τη βούλησή μας να προσφέρουμε στα παιδιά όλα όσα χρειάζονται για να έχουν πρόοδο. Αν νομίζουν οι υπουργοί –οι ίδιοι υπουργοί που στους πανηγυρικούς λόγους συνηθίζουν να ονομάζουν το επάγγελμά μας «λειτουργήμα»- ότι μπορούν να καθορίσουν το καθήκοντά μας με τέτοιο τρόπο ώστε να μας απαγορεύουν να δώσουμε στα παιδιά –εφόσον μπορούμε να το κάνουμε- όλα όσα χρειάζονται και δικαιούνται, κάνουν ένα μεγάλο λάθος – λογαριάζουν χωρίς τον πατριωτισμό των εκπαιδευτικών.

Βεβαίως υπάρχουν και εκπαιδευτικοί που προσαρμόζονται στα «καλούπια» των υπουργών και προσφέρουν μόνον όσα παρέχουν τα υπουργεία και όλα όσα υποχρεώνουν τα υπουργεία, αποδεχόμενοι ότι με αυτόν τον τρόπο πολλά παιδιά θα χαθούν για την εκπαίδευση. Ας καταλάβει όμως η εκπαιδευτική ιεραρχία ότι υπάρχουν και οι μάχιμοι εκπαιδευτικοί που δεν συμβιβάζονται με την αποτυχία ούτε ενός παιδιού και δεν ηρεμούν τη συνείδησή τους με τη γνώση ότι για την αποτυχία υπεύθυνη είναι η Πολιτεία. Αυτό το δικαίωμα των μάχιμων εκπαιδευτικών, δηλαδή το δικαίωμα στην υπεύθυνη άσκηση του παιδαγωγικού μας καθήκοντος, υπερασπιζόμαστε όταν υπερασπιζόμαστε το Σχολείο της Γκράβας.

Αυτό σημαίνει στην πράξη:

- ✚ Εάν γνωρίζουμε ότι η επιτυχία στο ελληνικό σχολείο των παιδιών που έχουν άλλη μητρική γλώσσα εξαρτάται από την καλλιέργεια της μητρικής τους γλώσσας, αλλά το Υπουργείο Παιδείας αδιαφορεί και δεν παρέχει τις απαραίτητες υποδομές για τη διδασκαλία της, τότε εμείς οργανώνουμε αυτό το μάθημα και καλούμε το Υπουργείο Παιδείας ν' αναλάβει τη συνέχισή του και τη γενίκευσή του σε όλα τα σχολεία όπου υπάρχει ανάγκη. Πάντως, τα παιδιά που μας εμπιστεύτηκαν οι γονείς και η κοινωνία δεν τα αφήνουμε αβοήθητα.
- ✚ Εάν γνωρίζουμε, ότι το απαραίτητο αρμονικό κλίμα σ' ένα πολυπολιτισμικό σχολείο εξαρτάται από την ικανότητα των αλλοδαπών γονέων να χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα, αλλά η Πολιτεία δεν τους παρείχε τη δυνατότητα να την μάθουν, τότε εμείς οργανώνουμε αυτό το μάθημα και καλούμε την Πολιτεία ν' αναλάβει τη συνέχισή του και τη γενίκευσή του σε όλα τα σχολεία όπου υπάρχει ανάγκη. Πάντως εμείς δεν θα επιτρέψουμε να εμφανιστούν παρεξηγήσεις, αντιθέσεις και ξενοφοβία που δηλητηριάζουν το σχολικό και εμποδίζουν εμποδίζουν τη μάθηση όλων των παιδιών.
- ✚ Ό,τι θεωρήσουμε ότι είναι απαραίτητο για τη μόρφωση και την πρόοδο των παιδιών θα το οργανώσουμε –εφόσον μπορούμε- και θα διεκδικήσουμε από την Πολιτεία να το αναλάβει και να το γενικεύσει σε όλα τα σχολεία όπου είναι απαραίτητο.

Αυτό το δικαίωμα –που η αλήθεια είναι ότι στο δικό μας σύστημα αξιών καταγράφεται ως υποχρέωση- δεν το εκχωρούμε ούτε σε χωροφύλακες ούτε σε υπουργούς. Γι αυτό διαφωνούμε πλήρως με όσα συμβαίνουν στο 132^ο σχολείο της Αθήνας και ιδιαίτερα με την απομάκρυνση της διευθύντριας του.

Επαναλαμβάνω τη φράση του κ. υφυπουργού «εγώ ως υφυπουργός είμαι εδώ για να τηρώ τους νόμους» για να υπενθυμίσω ότι, πέραν από το γράμμα των εκάστοτε νόμων, διαταγμάτων και εγκυκλίων, στην Ευρώπη έχει αναπτυχθεί τους τελευταίους αιώνες ένας σχολικός πολιτισμός που παρέχει το πλαίσιο μέσα στο οποίο καλούμαστε να κατανοούμε τους νόμους, τα διατάγματα και τις εγκυκλίους, να διαμορφώνουμε στάσεις και συμπεριφορές, και να οργανώνουμε τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του πολιτισμού είναι η κατοχύρωση του σχολείου ως «δημοκρατικού και ανθρωπίνου».

- ✚ Δημοκρατικό σχολείο σημαίνει ότι συμμετέχουν σ' αυτό ισότιμα όλα τα παιδιά - ανεξάρτητα από την καταγωγή τους, τη θρησκεία τους, τη γλώσσα τους, τα βιολογικά χαρακτηριστικά τους- χωρίς να αποκλείονται από οποιαδήποτε δραστηριότητα.
- ✚ Ανθρώπινο σχολείο σημαίνει ότι όλα τα παιδιά βιώνουν μια σχολική ζωή χωρίς καταναγκασμούς και χωρίς προσβολές εξαιτίας οποιουδήποτε γνωρίσματος τους.

Στο πλαίσιο αυτού του πολιτισμού, του οποίου τμήμα αποτελεί και το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, δεν μπορεί να υπάρχουν νόμοι, διατάγματα και εγκύκλιοι που αποκλείουν ακόμη και ένα παιδί από οποιαδήποτε σχολική δραστηριότητα, όπως επίσης δεν δικαιολογούνται παραλείψεις στους νόμους, στα διατάγματα και στις εγκυκλίους που επιτρέπουν την εμφάνιση ανισότιμων συνθηκών μάθησης. Στο συνδυασμό του δημοκρατικού σχολείου με το ανθρώπινο σχολείο οφείλεται το γεγονός ότι πουθενά στην Ευρώπη δεν επιτρέπεται ο αποκλεισμός ενός παιδιού από οποιαδήποτε σχολική δραστηριότητα, αλλά, αντίθετα, προβλέπεται το δικαίωμα ενός παιδιού (συνήθως των γονέων του) να απαλλάσσεται από την υποχρέωση συμμετοχής του σε μια εκπαιδευτική δραστηριότητα που έρχεται σε σύγκρουση με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του. Γι' αυτόν τον λόγο μιλούσαμε για το δικαίωμα οποιουδήποτε αλλοδαπού μαθητή να είναι σημαιοφόρος (εφόσον η παρέλαση αποτελεί σχολική δραστηριότητα), αλλά και το δικαίωμά του να απαλλαγεί από την υποχρέωση συμμετοχής του στην παρέλαση, εφόσον το επιθυμεί. Το ίδιο ισχύει για τη συμμετοχή στο μάθημα των θρησκευτικών και στην πρωινή προσευχή των παιδιών που δεν είναι ορθόδοξα, για τη συμμετοχή παιδιών με αναπηρίες στη γυμναστική και για άλλες περιπτώσεις.

Στο πλαίσιο που περιέγραψα μέχρι τώρα θέλω να ασχοληθώ λίγο με δύο δραστηριότητες των εκπαιδευτικών του σχολείου της Γκράβας που κατά κοινή παραδοχή είχαν εξαιρετικά αποτελέσματα στην εκπαίδευση των παιδιών, αλλά ενόχλησαν ιδιαίτερα κάποιους από τους ιθύνοντες στην ιεραρχία του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Ενωό τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στα παιδιά των μεταναστών (σε συνδυασμό με τη διδασκαλία των ελληνικών στους γονείς τους) και την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στην πρωινή προσευχή.

Διδασκαλία της μητρικής γλώσσας

Στο 132^ο δημοτικό σχολείο η διευθύντρια και οι εκπαιδευτικοί φρόντισαν ώστε τα παιδιά των μεταναστών να διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα. Ο τρόπος με τον οποίο ο υφυπουργός, στην ίδια εκπομπή της NET, αιτιολόγησε την αντίρρησή του με τη δραστηριότητα αυτή αποκαλύπτει την απόσταση που χωρίζει τους ιθύνοντες του Υπουργείου Παιδείας από αυτό που ονόμασα προηγουμένως «σχολικό πολιτισμό».

Ο υφυπουργός δήλωσε: «Για να διδαχθεί η μητρική γλώσσα εάν προκύπτει από διακρατική συμφωνία το Υπουργείο Παιδείας θα το είχε κάνει». Όμως η ανάγκη διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας δεν προκύπτει από την πίεση ή το ενδιαφέρον κάποιου άλλου κράτους, αλλά από τη σημασία που έχει η καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας στην εκπαίδευση του παιδιού. Εφόσον απ' αυτήν εξαρτάται η σχολική του επιτυχία, τότε το σχολείο είναι υποχρεωμένο να προσφέρει το μάθημα αυτό, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή όχι σχετικού ενδιαφέροντος από τρίτους. Γι' αυτό άλλωστε το δικαίωμα στην εκπαίδευση κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και ως υποχρέωση: για να μην εξαρτάται η μόρφωση ενός παιδιού από κανένα ενήλικο, είτε αυτός είναι γονέας είτε υπουργός, είτε χώρα καταγωγής είτε χώρα υποδοχής. Την ευθύνη για την επιτυχία του παιδιού την έχει το εκπαιδευτικό σύστημα στο οποίο φοιτά το παιδί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από τη δική μας ιστορία της μετανάστευσης ήταν η συμπεριφορά του σουηδικού Υπουργείου Παιδείας την εποχή της δικτατορίας. Με δεδομένο ότι η Σουηδία δεν επιθυμούσε εκπαιδευτικούς σταλμένους από τη Χούντα και με δεδομένο επίσης ότι τα παιδιά έπρεπε να διδάχτούν την ελληνική γλώσσα, εκπαιδεύτηκαν και διορίστηκαν Έλληνες μετανάστες έτσι ώστε τα παιδιά να μην στερηθούν τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας.

Ο λόγος για τον οποίον τα παιδιά πρέπει να διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα αφορά στο γεγονός ότι έτσι μαθαίνουν καλύτερα και την ελληνική γλώσσα και γενικά δεν υστερούν στις σχολικές τους επιδόσεις. Από το γεγονός αυτό ωφελούνται και τα παιδιά της πλειονότητας καθώς δεν εμφανίζονται στην τάξη φαινόμενα καθυστέρησης. Όλα αυτά είναι γνωστά εδώ και πολλές δεκαετίες και στην εμπέδωση αυτής της γνώσης συνέβαλαν πολλοί και πολλές Έλληνες επιστήμονες στο παρελθόν, αλλά κυρίως συνέβαλαν οι Έλληνες μετανάστες και οι Ελληνίδες μετανάστριες που διεκδίκησαν στο παρελθόν σε όλο τον κόσμο το δικαίωμα της διδασκαλίας τη μητρικής γλώσσας. Αν

σήμερα οι θύνοντες της εκπαίδευσής μας ρίξουν μια ματιά στη Φιλανδία, της οποίας το εκπαιδευτικό σύστημα τόσο συχνά –και σωστά- επαινούν, θα διαπιστώσουν τον εντελώς διαφορετικό τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται εκεί το θέμα της διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας: η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας είναι ενσωματωμένη στο κανονικό αναλυτικό πρόγραμμα, και είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες της Φιλανδίας σε όλες στις συγκριτικές έρευνες έχουν τα καλύτερα αποτελέσματα σε όλον τον κόσμο σε ό,τι αφορά τη χρήση της γλώσσας, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται σταθερά στις τελευταίες θέσεις.

Βεβαίως, γνωρίζουμε ότι υπάρχει και μια δεύτερη αιτιολόγηση της άρνησης σε ό,τι αφορά τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας: αφορά την αποτροπή ενός δήθεν πιθανού κινδύνου να δημιουργηθούν εθνικά προβλήματα. Δεν έχει νόημα να ασχοληθεί κανείς με το επιχείρημα αυτό, που ουσιαστικά λέγει ότι πρέπει να θυσιάζονται χιλιάδες παιδιά για να κοιμούνται ήσυχοι οι πιο ευφάνταστοι εθνικιστές, καθώς προφανώς βρίσκεται σε διαμετρική αντίθεση με τον δημοκρατικό σχολικό πολιτισμό. Χρειάζεται μόνον να υπογραμμιστεί ότι δεν πρόκειται για πρωτότυπο επιχείρημα: όταν ο Ρόναλντ Ρέγκαν ήλθε στην εξουσία έκοψε τις ομοσπονδιακές επιδοτήσεις για όλα τα προγράμματα δίγλωσσης εκπαίδευσης χρησιμοποιώντας το επιχείρημα ότι «η δίγλωσσία είναι μια ωρολογιακή βόμβα που κατασκευάστηκε στην Κούβα». Χρειάστηκε να περάσουν πολλά χρόνια μέχρι να μπορέσουν εν μέρει να αντισταθμιστούν στο αμερικανικό εκπαιδευτικό σύστημα τα αρνητικά αποτελέσματα εκείνων των περικοπών, και φυσικά χιλιάδες παιδιά πλήρωσαν τον αντιπαιδαγωγικό παροξυσμό με σχολική αποτυχία και διαρροή από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Τα αποτελέσματα των σχετικών δραστηριοτήτων που ανέπτυξαν οι εκπαιδευτικοί του 132^{ου} δημοτικού σχολείου ήταν εξαιρετικά και αποτυπώνονται όχι μόνο στις εκθέσεις προόδου όλων των μαθητών και των μαθητριών του σχολείου, αλλά και σε δύο άλλους σημαντικούς δείκτες: στον υψηλό βαθμό ικανοποίησης των γονέων και στην έλλειψη οιαδήποτε μορφών ξενοφοβίας και συγκρούσεων.

Υπενθυμίζω ότι η Ελλάδα καταγράφεται σε όλες τις μετρήσεις ως η ευρωπαϊκή χώρα με τον υψηλότερο βαθμό ξενοφοβίας. Προσωπικά, εδώ και πολλά χρόνια επισημαίνω ότι οι μετρήσεις αυτές δεν καταγράφουν αυτό που νομίζουν οι ερευνητές, καθώς μια από τις ερωτήσεις αφορά στο εάν επιθυμούν οι γονείς να φοιτούν τα παιδιά τους σε τάξεις

όπου υπάρχουν και παιδιά αλλοδαπών. Η απάντηση του πληθυσμού της Ελλάδας στην ερώτηση αυτή είναι αρνητική σε πολύ υψηλά ποσοστά και από το γεγονός αυτό οι ερευνητές συμπεραίνουν την ύπαρξη ξενοφοβίας. Όμως, ενώ η απάντηση αυτή πράγματι, αποτελεί σε άλλες χώρες δείκτη ξενοφοβίας, στην Ελλάδα αποτελεί δείκτη της δυσπιστίας που τρέφουν οι γονείς στην ικανότητα και στην ετοιμότητα του εκπαιδευτικού συστήματος να διαχειριστεί τα θέματα της γλωσσικής ανομοιογένειας στις σχολικές τάξεις με τέτοιο τρόπο ώστε κανένα παιδί να μην στερείται την καλή εκπαίδευση. Η δυσπιστία και ο φόβος των γονέων έχουν μια πραγματική βάση, και μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνον με την επίδειξη μιας εναλλακτικής εκπαιδευτικής πράξης που έχει απτά θετικά αποτελέσματα στα παιδιά τους. Αλλιώς η δυσπιστία και ο φόβος δημιουργούν και αναπαράγουν ένα αρνητικό κλίμα που με τη σειρά του οδηγεί σε αρνητικά αποτελέσματα. Αυτή τη δυσπιστία και αυτόν τον φόβο των γονέων κατάφεραν να καταπολεμήσουν οι εκπαιδευτικοί του 132^{ου} δημοτικού σχολείου.

Οι Έλληνες γονείς διαπίστωσαν ότι με τις συγκεκριμένες δραστηριότητες τα παιδιά τους όχι μόνον δεν βλάπτονταν από το υψηλό ποσοστό μαθητών και μαθητριών που είχαν άλλη μητρική γλώσσα, αλλά αντίθετα ωφελούνταν χάρις στην παιδαγωγική διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας. Υπενθυμίζω εδώ ότι στο πρότυπο ευρωπαϊκού βιογραφικού υπομνήματος (που έχει επεξεργαστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση) θεωρείται ως ιδιαίτερα σημαντικό προσόν η εμπειρία ενός πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος, αλλά για τη χώρα μας το γεγονός ότι δικαιολογημένα η ζωή σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα θεωρείται προσόν και όχι μειονέκτημα, αποδείχτηκε για πρώτη φορά με τέτοια ενάργεια σε αυτό το σχολείο.

Η διδασκαλία των ελληνικών στους αλλοδαπούς γονείς ήταν ένα συμπληρωματικό μέτρο που βοήθησε τη συμμετοχή αλλοδαπών γονέων στις υποθέσεις του σχολείου, συνέβαλε στη δημιουργία αρμονικών σχέσεων με τους γονείς των παιδιών της πλειονότητας και μεταξύ των διαφόρων εθνοτήτων, και επέτρεψε να δημιουργηθεί ένα σχολικό περιβάλλον που αποτελεί μακρινό όραμα για τα περισσότερα σχολεία.

Αυτά τα επιτεύγματα έρχεται να αναιρέσει η παρέμβαση της διοικητικής ιεραρχίας με την απομάκρυνση της διευθύντριας και τη διακοπή των σχετικών δραστηριοτήτων. Ας σημειωθεί ότι κανένας από τους ιθύνοντες δεν αμφισβήτησε ούτε τα επιτεύγματα ούτε τη σημασία τους για τους μαθητές και τις μαθήτριες –αυτό που αμφισβητούν είναι το

δικαίωμα των εκπαιδευτικών να παίρνουν εκείνα τα μέτρα που οδηγούν στα συγκεκριμένα θετικά αποτελέσματα, ενώ το Υπουργείο Παιδείας δεν τα είχε προβλέψει. Πράγματι εδώ συγκρούονται δύο πολιτισμοί: στη σύγκρουση αυτή οι εκπαιδευτικοί του σχολείου της Γκράβας εκπροσωπούν τον πολιτισμό της παιδαγωγικής ευθύνης που προβλέπει κάθε δημοκρατικό σύνταγμα. Γι' αυτό όσα συμβαίνουν στη Γκράβα έχουν σημασία για όλα τα σχολεία της Ελλάδας.

Η ισότιμη συμμετοχή στην πρωινή προσευχή

Ιδιαίτερες αντιδράσεις στην εκπαιδευτική γραφειοκρατία προκάλεσε η απόφαση του συλλόγου διδασκόντων να προτείνει για πρωινή προσευχή στη θέση του «Πάτερ ημών» μια προσευχή που έγραψε ο Γιάννης Ρίτσος. Με το μέτρο αυτό το σχολείο έρχεται να δώσει τη δυνατότητα συμμετοχής στην πρωινή προσευχή σε όλα τα παιδιά και όχι αποκλειστικά στα ορθόδοξα, που αποτελούν μόνον το 28% του μαθητικού πληθυσμού. Οι αντιρρήσεις που εκφράστηκαν ακόμη και από τον υφυπουργό Παιδείας στη συνέντευξή του στη NET αναδεικνύουν για άλλη μια φορά την απόσταση των απόψεων της εκπαιδευτικής ιεραρχίας από τον δημοκρατικό σχολικό πολιτισμό.

Το θέμα δεν σχετίζεται καθόλου με το ερώτημα για τη θέση της λατρείας, της θρησκείας και των θρησκευτικών στο σχολείο. Αυτό που ενδιαφέρει εδώ είναι εάν οι ιθύνοντες του εκπαιδευτικού συστήματος θεωρούν ότι η προσευχή ως προσωπική επικοινωνία με τον Θεό, για όσα παιδιά πιστεύουν στην ύπαρξη του Θεού, αποτελεί θετική πράξη που ενισχύει τα παιδιά στο έργο που έχουν να επιτελέσουν στο σχολείο. Εάν αυτό θεωρούν, και προφανώς αυτό θεωρούν, τότε σε ένα δημοκρατικό σχολείο δεν επιτρέπεται ο αποκλεισμός κανενός παιδιού από αυτήν την δραστηριότητα, και, παράλληλα, σε ένα ανθρώπινο σχολείο δεν επιτρέπεται να υφίσταται καταναγκασμούς και προσβολές για τη θρησκεία του κανένα παιδί. Όποιος κατανοεί αυτή τη βασική αρχή του σχολείου, κατανοεί επίσης ότι η απάντηση στην πρόκληση της πολυθρησκευτικότητας βρίσκεται χωρίς αμφιβολία σε μια προσευχή που δεν έρχεται σε αντίθεση με τη θρησκεία κανενός παιδιού. Αυτό ακριβώς έπραξαν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου της Γκράβας και γι' αυτό έχουν κερδίσει την αναγνώριση ακόμη και πέραν από τα σύνορα της Ελλάδας.

Παρεμπιπτόντως, το γεγονός ότι με την προσευχή του Ρίτσου, που είναι στη δημοτική, τα παιδιά πράγματι μπορούν να διαμορφώσουν συνειδητά την προσωπική τους επικοινωνία

με το Θεό -σε αντίθεση με το «Πάτερ ημών» που εξαιτίας της καθαρεύουσας δεν είναι κατανοητό και συνεπώς δεν αποτελεί προσωπική επικοινωνία- είναι ένα θέμα που ίσως ενδιαφέρει περισσότερο όσους πραγματικά θρησκευούν. Βέβαιο είναι πάντως ότι κανένας από τους γονείς που θρησκευούν ειλικρινά δεν ανησύχησε και δεν αντέδρασε, σε αντίθεση με όσους χρησιμοποιούν τα θέματα της θρησκείας για να υπονομεύσουν, ηθελημένα ή άθελα, το δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο. Κι εδώ είναι φανερό ότι οι ιθύνοντες της ελληνικής εκπαίδευσης βρίσκονται πολύ μακριά από τους προβληματισμούς της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής κοινότητας, η οποία, αντιμετωπίζοντας σοβαρά θέματα που σχετίζονται με την πολυθρησκευτικότητα, όπως είναι αυτό της ισλαμοφοβίας, προσβλέπει σε επιτυχημένα εγχειρήματα όπως αυτό του 132^{ου} δημοτικού σχολείου της Αθήνας.

Να γυρίσει η διευθύντρια!

Διαφωνώ απολύτως με την άποψη που εκφράζεται συχνά ότι στην εκπαίδευση αναγκαία και ικανή συνθήκη για την επιτυχία ενός σχολείου αποτελεί η συμφωνία επάνω σε ένα πρόγραμμα, ενώ μικρό έως μηδαμινό ρόλο παίζει το πρόσωπο που καλείται να το εφαρμόσει. Η αλήθεια είναι ότι ιδιαίτερα στις περιπτώσεις καινοτόμων προγραμμάτων τεράστιο ρόλο για την επιτυχία τους παίζουν η τεχνογνωσία και η ταύτιση με τους σκοπούς των προγραμμάτων όσων ανθρώπων επιφορτίζονται με την πραγμάτωσή τους. Γι' αυτό θεωρώ αυτονόητο ότι η αποτελεσματική υπεράσπιση του δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου που μας χάρισε η Γκράβα ταυτίζεται με τη διεκδίκηση της επιστροφής της διευθύντριάς του. Το γεγονός ότι ο μοναδικός υποψήφιος που διεκδίκησε να γίνει διευθυντής στο 132^ο σχολείο κατάφερε μετά την προφορική συνέντευξη να βρεθεί ακριβώς μία θέση μπροστά από τη Στέλλα Πρωτονοταρίου - ενώ υπολείπονταν κατά πολύ στα λεγόμενα τυπικά προσόντα της διευθύντριας, και να τη «μεταθέσει» - πάντα ως διευθύντρια- στο διπλανό σχολείο, δείχνει πόσο αναγνωρίζουν το ρόλο των προσώπων όσοι ενδιαφέρονται να αντιπαλέψουν με όλα τα μέσα το συγκεκριμένο εγχείρημα.

Ας διδαχτούμε από αυτό το γεγονός. Απέναντι στη ρητορεία των εχθρών του δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου πρέπει να υψωθεί η δική μας πράξη, και τόσο εκείνοι όσο και εμείς δεν θα πρέπει να ησυχάσουμε πριν να επιστρέψει η Στέλλα

Πρωτονοταρίου στο σχολείο της. Το οφείλουμε στα παιδιά που φοιτούν σε αυτό το σχολείο και με χίλιους τρόπους ζητούν την επιστροφή της διευθύντριας τους, γιατί μαζί της έμαθαν ότι η παραμονή στο σχολείο μπορεί να είναι όμορφη, ακόμη και στο περιβάλλον της Γκράβας. Το οφείλουμε στους γονείς των παιδιών που έδωσαν μήνυμα σε όλη την Ελλάδα ότι τα πολυπολιτισμικά σχολεία μπορούν να είναι χώροι αλληλοκατανόησης και δημιουργικότητας. Το οφείλουμε, τέλος, σε όλους τους ανθρώπους αυτής της χώρας που στο «132» είδαν ότι το δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο μπορεί να ανθίσει και στα δικά μας μέρη.